

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ

ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ

Υμηττοῦ 47-51, 161 21 Καισαριανή. Τηλ. 01-7224123 FAX 01-7223584

(Internet) <http://www.imkby.gr> (e-mail) info@imkby.gr

Ἀριθμ. Πρωτ. Φ.1/3/339

Ἐν Καισαριανῇ τῇ 23 ἡ Μαρτίου 2009

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 86η

Π ρ ο ς

τοὺς Πανοσι(ολογι)ωτάτους, Αἰδεσιμ(ολογι)ωτάτους
Πρεσβυτέρους,

τοὺς Ἱεροκέρυκες καὶ τοὺς Ἐφημερίους,
τοὺς Εὐλαβεστάτους Διακόνους
τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Ἀγαπητοὶ Πατέρες καὶ Ἀδελφοί,
χαίρετε ἐν Κυρίῳ!

ἂν ὑπάρχει μιὰ περίοδος, πού ἀπαιτεῖ νὰ λεχθεῖ, ὅ,τι ὑπάρχει
πιὸ μεγάλο καὶ λαμπρὸ καὶ πού κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ποθεῖ νὰ
ἔχει ὅσο τὸ δυνατόν εὐρύτερη σκέψι, ὠραιότερη ἔκφρασι καὶ
δυνατώτερο λόγο γιὰ νὰ ὑμνήσει τὰ μεγαλεῖα τῆς, νομίζω ὅτι
αὕτη ἡ περίοδος εἶναι ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάδα, πού
στεφανώνεται ἀπὸ τὴν λαμπρὴ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, κατὰ τὴν
ὁποία οἱ πιστοὶ προσκυνοῦμε τὰ πάνσεπτα πάθη, τὸν πανάγιο σταυρὸ καὶ
δοξάζουμε τὴν πανένδοξη ἀνάστασι τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὲ τὰ
ὁποῖα μᾶς χαρίστηκαν οἱ δωρεές τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἀσύληπτες ἀπὸ τὴν
ἀνθρώπινη διάνοια.

Κατευθυνόμενοι καὶ ἀτενίζοντες πρὸς τὴν Σταυροαναστάσιμη Ἑβδομά-
δα, ὅπως στὸ παρελθόν, σᾶς ἀπευθύνουμε τὴν παροῦσα Ἐγκύκλιό μας γιὰ τὴν
πνευματικὴ προετοιμασία ὅλων μας καὶ γιὰ τὴν ὁργάνωσι τῆς διακονίας μᾶς
αὐτὴν τὴν ἑβδομάδα, πού εἶναι ἡ κορυφαία τοῦ ἔτους, τὸ θεμέλιο τῆς πνευμα-
τικῆς ζωῆς μας, τὸ κέντρο τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας ὁλόκληρη τὴν περίοδο
τοῦ ἔτους, τὸ περιεχόμενο τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. Οἱ ἑορτὲς βιοῦνται

Καὶ ἄλλοτε ἔχουμε ἐπισημάνει, ὅτι γιὰ τοὺς πιστοὺς οἱ ἑορτὲς δὲν εἶναι ἀνάμνησις γεγονότων. Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῶν ἑορτῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ συνεπῶς καὶ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας καὶ τοῦ Πάσχα εἶναι ἡ ἔννοια «συμμετοχῆς».

α΄. Οἱ πιστοὶ συμμετέχουν στὰ γεγονότα, ποὺ ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία μὲ συγκεκριμένο τρόπο. Ἔτσι κατανοοῦνται οἱ προτροπὲς τῶν ὕμνων:

«Δεῦτε οὖν καὶ ἡμεῖς, κεκαθαρμέναις διανοίαις, συμπορευθῶμεν αὐτῷ καὶ συσταυρωθῶμεν, καὶ νεκρωθῶμεν δι' αὐτὸν, ταῖς τοῦ βίου ἡδοναῖς»¹.

«Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις καὶ ὁψόμεθα τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς ἀναστάσεως, Χριστὸν ἐξαστράπτοντα καὶ χαίρετε φάσκοντα, τρανῶς ἀκουσόμεθα ἐπινίκιον ᾄδοντες»².

β΄. Οἱ ἑορτὲς ἀποτελοῦν ἀφορμὴ συντριβῆς, μετανοίας καὶ ἀγῶνος πνευματικοῦ γιὰ τοὺς πιστοὺς, ὅπως μὲ λυρισμὸ ἐξομολογοῦνται καὶ δέονται μὲ τοὺς ὕμνους:

«Τὸν νυμφῶνα σου βλέπω, Σωτήρ μου, κεκοσμημένον καὶ ἔνδυμα οὐκ ἔχω, ἵνα εἰσέλθω ἐν αὐτῷ. λάμπρυνόν μου τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς. φωτοδότα καὶ σῶσόν με»³.

«Τὸν Νυμφίον ἀδελφοὶ ἀγαπήσωμεν, τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν εὐτρεπίσωμεν, ἐν ἀρεταῖς ἐκλάμποντες καὶ πίστει ὀρθῇ, ἵνα ὡς αἱ φρόνιμοι, τοῦ Κυρίου παρθένοι, ἔτοιμοι εἰσέλθωμεν, σὺν αὐτῷ εἰς τοὺς γάμους· ὁ γὰρ Νυμφίος δῶρον ὡς Θεός, πᾶσι παρέχει τὸν ἀφθαρτον στέφανον»⁴.

«Δεῦτε πιστοί, ἐπεργασώμεθα προθύμως τῷ Δεσπότη· νέμει γὰρ τοῖς δούλοις τὸν πλοῦτον, καὶ ἀναλόγως ἕκαστος, πολυπλασιάζωμεν, τὸ τῆς χάριτος τάλαντον· ὁ μὲν σοφίαν κοιμείτω, δι' ἔργων ἀγαθῶν· ὁ δὲ λειτουργίαν λαμπρότητος ἐπιτελείσθω· κοινωνεῖτω δὲ τοῦ λόγου, πιστὸς τῷ ἀμυήτῳ· καὶ σκορπιζέτω τὸν πλοῦτον, πένησιν ἄλλος· οὕτω γὰρ τὸ δάνειον πολυπλασιάζομεν, καὶ ὡς οἰκονόμοι πιστοὶ τῆς χάριτος, δεσποτικῆς χαρᾶς ἀξιωθῶμεν· αὐτῆς ἡμᾶς καταξίωσον Χριστὲ ὁ Θεός, ὡς φιλόανθρωπος»⁵.

1. Στιχηρὸ τῶν αἰνῶν τοῦ Ὁρθρου τῆς Μεγάλης Δευτέρας.

2. α' τροπάριο τῆς α' ὥδης τοῦ κανόνος τοῦ Πάσχα.

3. Ἐξαποστειλάριο τῶν Ὁρθρων Μεγάλης Δευτέρας, Μεγάλης Τρίτης καὶ Μεγάλης Τετάρτης.

4. Κάθισμα τοῦ Ὁρθρου τῆς Μεγάλης Τρίτης.

5. Τροπάριο τῶν ἀποστίχων τοῦ Ὁρθρου τῆς Μεγάλης Τρίτης.

Ἡ ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μᾶς ὑποδεικνύει τὸν ἀγῶνα μας αὐτές τίς ἡμέρες:

«Κολληθέντες τῷ Κυρίῳ, πάντα σπεύδοντι παθεῖν, ἔτοιμοι γενώμεθα, πρὸς ἐμπαιγμόν, πρὸς ἐμπτυσμούς, πρὸς χλεύην, ὅπως τοῖς ἀχράντοις αὐτοῦ Πάθεσι, συνδοξασθῶμεν πιστοί»⁶.

«Σωφροσύνη, κοσμήσαντες τὸν βίον, καὶ φρονήσει, φυλάξαντες τὴν πίστιν, δικαιοσύνης τρόπους πορισώμεθα, ἵνα ἐν ἀνδρείᾳ, συνακολουθοῦντες, Χριστῷ συσταυρωθῶμεν»⁷.

γ'. Οἱ πιστοὶ ἀντιλαμβάνονται, ἀναγνωρίζουν καὶ ὁμολογοῦν, ὅτι οἱ ἑορτὲς ἀναφέρονται προσωπικῶς σ' αὐτοὺς καὶ δὲν ἀφοροῦν σὲ κάποιους τρίτους. Αὐτὴ ἡ προσωπικὴ ἀναφορὰ τῶν ὕμνων καὶ τῶν ἀναγνωσμάτων τονίζουν τὴν ἔννοια τῆς συμμετοχῆς.

«Ἐσταυρώθης δι' ἐμέ, ἵνα ἐμοὶ πηγάσῃς τὴν ἄφεσιν· ἐκεντήθης τὴν πλευράν, ἵνα κρουνοὺς ζωῆς ἀναβλύσῃς μοι· τοῖς ἥλοις προσήλωσαι, ἵνα ἐγὼ τῷ θάθει τῶν παθημάτων σου, τὸ ὕψος τοῦ κράτους σου, πιστούμενος κράζω σοι ζωοδότα Χριστέ· Δόξα καὶ τῷ Σταυρῷ Σῶτερ καὶ τῷ Πάθει σου»⁸.

«Ἐκαστον μέλος τῆς ἀγίας σου σαρκός, ἀτιμίαν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινε· τὰς ἀκάνθας ἢ κεφαλὴ· ἢ ὄψις τὰ ἐμπτύσματα· αἱ σιαγόνες τὰ ῥαπίσματα· τὸ στόμα τὴν ἐν ὄξει κερασθεῖσαν χολὴν τῇ γεύσει· τὰ ὦτα τὰς δυσσεβεῖς βλασφημίας· ὁ νῶτος τὴν φραγγέλωσιν, καὶ ἡ χεὶρ τὸν κάλαμο· αἱ τοῦ ὅλου σώματος ἐκτάσεις ἐν τῷ σταυρῷ· τὰ ἄρθρα τοὺς ἥλους· καὶ ἡ πλευρὰ τὴν λόγχην· ὁ παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ παθὼν ἐλευθερώσας ἡμᾶς, ὁ συγκαταβάς ὑμῖν φλανθρωπία, καὶ ἀνυψώσας ἡμᾶς, παντοδύναμε Σωτήρ, ἐλέησον ἡμᾶς»⁹.

«Ἐξηγόρασας ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, τῷ τιμίῳ σου αἵματι· τῷ στρουρῷ προσηλωθεὶς καὶ τῇ λόγχῃ κεντηθεὶς, τὴν ἀθανασίαν ἐπήγασας ἀνθρώποις· Σωτήρ ἡμῶν δόξα σοι»¹⁰.

δ'. Στὶς ἑορτὲς κοινωνοῦμε μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ, συμμετέχουμε στὴν ζωὴ τοῦ Ἐνδόξου Κυρίου καὶ στὴν ἐπουράνια βασιλεία Του μ' ἓνα τρόπο μυστικό, ποὺ εἶναι ἐνέργεια τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

«Τοῦ Δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ, σήμερον Υἱὲ Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ Μυστήριον εἶπω, οὐ φίλημά σοι δώσω,

6. Τροπάριον τῆς α' ᾠδῆς τοῦ Τριωδίου τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων εἰς τὸ Ἀπόδειπνον.

7. Τροπάριον τῆς η' ᾠδῆς τοῦ Τριωδίου τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων εἰς τὸ Ἀπόδειπνον.

8. Τροπάριο ἐκ τῶν Μακαρισμῶν τοῦ Ὁρθοῦ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς.

9. Τροπάριον τῶν αἰνῶν τοῦ Ὁρθοῦ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς.

10. Ἀπολυτίκιον τοῦ Ὁρθοῦ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς.

καθάπερ ὁ Ἰούδας· ἀλλ' ὡς ὁ Ληστής ὁμολογῶ σοι· Μνήσθητί μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου»¹¹.

«Χθὲς συνεθαπτόμην σοι Χριστέ, συνεγείρομαι σήμερον ἀναστάντι σοι συνεσταυρούμην σοι χθὲς αὐτὸς μὲ συνδόξασον Σωτὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου»¹².

«Δεῦτε τοῦ καινοῦ, τῆς ἀμπέλου γεννήματος, τῆς θείας εὐφροσύνης, ἐν τῇ εὐσήμερῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐγέρσεως, βασιλείας τε Χριστοῦ κοινωνήσωμεν ὑμνοῦντες, αὐτὸν ὡς Θεοὶ τοὺς αἰῶνας»¹³.

ε'. Στὶς ἱερὲς ἀκολουθίες τῆς θείας λατρείας συναντῶνται καὶ πανηγυρίζουν ὁ ὁρατὸς καὶ ὁ ἀόρατος κόσμος, τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια, ὁ Δημιουργὸς καὶ τὰ δημιουργήματα, ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Σ' αὐτὴ τὴν πανήγυρι τῆς οἰκουμένης προσκαλοῦνται ὅλα τὰ δημιουργήματα στὸν ὕμνο τῶν Ἀγίων Τριῶν Παίδων, ποὺ ψάλλεται στὴν Θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου (Δανιὴλ γ') καὶ στὸν πασχάλιο κανόνα:

«Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφραινέσθωσαν, γῆ δὲ ἀγαλλιástῃ ἐορταζέτω δὲ κόσμος ὁρατὸς ἅπας καὶ ἀόρατος· Χριστὸς γὰρ ἐγήγερται εὐφροσύνη αἰώνιος»¹⁴.

Σ' αὐτὴ τὴν σύνοδο σπεύδουν καὶ οἱ πιστοί.

Ἡ συνάντησις αὐτὴ εἶναι πραγματική· δημιουργεῖται ἐν Χριστῷ· ὁλοκληρώνεται καὶ φανερώνεται στὴν θεία Εὐχαριστία. Ὅπως οἱ Ἰσραηλίτες συγκεντρώνονταν γύρω ἀπὸ τὸν Ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ συγκροτοῦσαν τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ οἱ διασκορπισμένοι καὶ διασπασμένοι ἀπὸ τὰ πάθη ἄνθρωποι συνέρχονται στὸ Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, γιὰ νὰ συγκροτήσουν τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ πιστοὶ ἐορτάζουν συναγμένοι ὡς ἀδελφοί, γύρω ἀπὸ τὸν σταυρωθέντα καὶ ἀναστάντα Κύριό τους, γιὰ νὰ τραφοῦν πνευματικὰ καὶ νὰ ζήσουν στὴν αἰώνια ζωὴ.

2. Ἡ ἐορτὴ τοῦ Πάσχα

Ὁ ἐορτιὸς κύκλος τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ πρώτης ἐορτῆς τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τοῦ Πάσχα, διαμορφώθηκε προϊόντος τοῦ χρόνου. Σὲ κάθε ἐποχὴ ἀναλόγως μὲ τὶς ποιμαντικὲς ἀνάγκες ἐπέρχοντο διάφορες ἀλλαγές, προσθῆκες, ἀφαιρέσεις κ.λπ. στὶς μορφὲς τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ.

11. Τροπάριον ἀντὶ Χειρουβικοῦ στὴν θεία Λειτουργία τῆς Μεγάλης Πέμπτης.

12. 6' τροπάριον τῆς γ' ὠδῆς τοῦ Κανόνος τοῦ Πάσχα.

13. α' τροπάριον τῆς η' ὠδῆς τοῦ Κανόνος τοῦ Πάσχα.

14. 6' τροπάριον α' ὠδῆς Κανόνος τοῦ Πάσχα.

Πληροφορίες για τήν διαμόρφωσι καὶ ἐξέλιξι τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα παρέχονται στήν εἰσήγησι τοῦ ἐλλογιμωτάτου κ. Παναγιώτου Σκαλτσῆ, καθηγητοῦ τῆς λειτουργικῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, πού ἔχει συμπεριληφθεῖ στὸν τόμο τῶν Πρακτικῶν τοῦ Α' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου, στίς σελίδες 79-125, πού σᾶς ἀποστέλουμε συνημμένως.

Ἐπίσης συνημμένως ἀποστέλλουμε καὶ τὰ εἰσηγητικά σχόλια τοῦ Αἰδεσιμολογιωτάτου Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Κωνσταντίνου Παπαγιάννη γιὰ τήν Μεγάλη Ἑβδομάδα καὶ γιὰ κάθε μιὰ ἡμέρα της χωριστά.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Α'. ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

1. **‘Ο Έσωτερικός Διάκοσμος** τῶν ἱερῶν Ναῶν πρέπει νά εἶναι ἀνάλογος πρὸς τό ὅλο πνεῦμα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, δηλαδή κατανυκτικός καί πένθιμος.

2. **Τά καλύμματα τῆς Ἀγίας Τραπέζης** νά εἶναι ἀπό τό βράδυ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων μέχρι τό πέρας τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς πένθιμα.

3. **‘Ο φωτισμός τῶν Ἱερῶν Ναῶν** κατά τήν διάρκεια τῶν ἑσπερινῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, δέον νά εἶναι ὀλιγοστός. Ἀπλετες φωτοχυσίες δέν ταιριάζουν μέ τόν κατανυκτικό χαρακτήρα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος. Τό ὀλιγοστό καί μελιχρό φῶς, μαζί μέ τήν τρεμάμενη φλόγα τῶν κανδηλιῶν καί τῶν κεριῶν συντελοῦν στήν αὐτοσυγκέντρωσι τῶν πιστῶν.

4. **Τά Ἐκκλησιαστικά Μέλη** τῶν ἡμερῶν αὐτῶν πρέπει νά ἀποδίδονται ἀπό τούς κ. κ. Ἱεροψάλτες μέ προσοχή, σύμφωνα μέ τά μουσικά βιβλία καί χωρίς ἔντονους λαρυγγισμούς καί ἐπιδείξεις. Πρόκειται γιά μέλη ἀθάνατα, πού πρέπει νά ψάλλονται κατά τό ἦθος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Συστήσατε στοὺς Ἱεροψάλτες, νά μελετήσουν τά μέλη αὐτά, ὥστε νά ἀποφεύγουν ἀπαράδεκτους αὐτοσχεδιασμούς. Τά μέλη ψάλλονται οὔτε πολύ ἀργά, οὔτε πολύ γρήγορα. Ἡ μεσότης εἶναι εὐπρόσδεκτος. Μερικά μέλη π.χ. τό «*Ἰδού ὁ Νυμφίος ἔρχεται...*», τό «*Τόν Νυμφῶνά Σου βλέπω...*» κλπ. εἶναι πολύ γνωστά στό ἐκκλησίασμα, καί τά συμπάλλει μέ τούς χορούς τῶν Ἱεροψαλτῶν. Συστήσατε στοὺς Ἱεροψάλτες νά διευκολύνουν τόν λαό στήν συμπαλμωδία καί νά ἀποφεύγουν μουσικές γραμμές ἄγνωστες στοὺς πιστοὺς πού συμπάλλουν. Ἡ συμπαλμωδία δημιουργεῖ κατάνυξι καί ἐμπειρία συμμετοχῆς στήν προσευχή καί τήν λατρεία. Βοηθήσατε τόν λαό μας νά συμμετέχει σ' αὐτή καί μήν τόν ἀγνοεῖτε. Δικαιοῦται μιά καλή μεταχείρισι.

5. Δέν νομίζω ὅτι χρειάζεται νά τονίσω, πῶς δέν δικαιολογεῖται **καμμία διασύννη στίς Ἱερές Ἀκολουθίες** τήν Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Κανένα τροπάριο δέν πρέπει νά παραλειφθεῖ χάριν δήθεν συντομίας. Μερικά ἀπό αὐτά ψάλλονται δῖς. Αὐτό νά τηρηθεῖ. Ὁ κόσμος κρατεῖ βιβλία στά χέρια του καί παρακολουθεῖ τά ψαλλόμενα μέλη. Ἄν παραλείψετε κάτι θά γίνετε ἀντιληπτοί, θά σκανδαλίσετε καί θά ἐπικριθεῖτε. Ἄλλωστε δέν θά κερδίσετε τίποτε. Μία φορά τόν χρόνο ἀκούονται αὐτά. Εἶναι ἁμαρτία κάθε παράλειψις, γιατί δείχνει ἔλλειψι εὐλάβειας. Καί ἀκόμη διάθεσι περιφρονήσεως πρὸς τήν προσευχή. Γιατί κάθε ἱερή Ἀκολουθία εἶναι μία προσευχή. Καί ἡ προσευχή γίνεται μέ φόβο Θεοῦ.

Κανονικά κάθε ιερή Ἀκολουθία Νυμφίου διαρκεῖ 2 ὥρες. Ἡ Ἀκολουθία τῶν Ἀχράντων Παθῶν 4 ὥρες. Συμβουλευθεῖτε τό ἰσχύον Ὁρολόγιο Πρόγραμμα τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως μας. Γιά τήν τήρησι ἐπακριδῶς τοῦ ὠραρίου ἐνάρξεως καί λήξεως τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τήν εὐθύνη φέρουν οἱ Ἐφημέριοι τῶν Ἱερῶν Ναῶν, μέ τούς ὁποίους ὀφείλουν νά συνεννοοῦνται οἱ Ἱεροψάλτες.

6. Τά ἀναγνώσματα κατά τίς ἱερές Ἀκολουθίες εἶναι πολλά καί πρέπει νά διαδίδονται μέ τρόπο πού νά διευκολύνει τήν κατανόησί τους. **Τά ἱερά εὐαγγέλια, οἱ προφητεῖες, οἱ ψαλμοί, ὅλα διαδίδονται.** Τόσο οἱ ἱερεῖς ὅσο καί οἱ Ἱεροψάλτες, ἐπιβάλλεται νά προσέξουν πολύ στήν καλή καί κατ' ἐννοια ἀπόδοσι τῶν ἱερῶν κειμένων. Ὃπου ὁ Ἱεροψάλτης δέν ἔχει τήν δυνατότητα γιά μιᾶ σωστή ἀνάγνωσι, ἅς ἀφήσει τό ἔργο αὐτό σέ ἄλλον πού μπορεῖ νά τό ἐπιτελέσει ὀρθά.

Διευκολύνει τήν τέλεσι τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν νά ὑπάρχει τακτικός Ἀναγνώστης, μέ σωστή ἄρθρωσι λόγου καί ἀνάγνωσι. Ὑπάρχουν στίς ἐνορίες μας Χριστιανοί, πού ἔχουν προϋποθέσεις γι' αὐτή τήν διακονία. Βοηθήσατέ τους νά καταρτισθοῦν καί ἐνθαρρύνάτε τους νά ἀναλάβουν τήν ὑπεύθυνη αὐτή διακονία.

7. Οἱ κ. κ. Ἐκκλησιαστικοί Ἐπίτροποι καλοῦνται νά συμβουλευθοῦν τόν Ἱερέα τους γιά κάθε λεπτομέρεια, πού ἔχει σχέσι μέ τήν τήρησι τῆς τάξεως μέσα στόν ἱερό Ναό. Πολλά ἐξαρτῶνται ἀπό τήν ἔγκαιρη ἐπέμβασί τους καί κυρίως ἀπό τήν ἔγκαιρη πρόδλεψι. Ὁ Ἱερεὺς δέν πρέπει νά βγαίνει ἀπό τό Ἅγιο Βῆμα, ντυμένος μάλιστα μέ τά ἱερά Ὑμνια, γιά νά διασχίζει τόν ναό, νά μεταβαίνει στό παγκάρι, νά δίδει ὁδηγίες ἢ νά διορθώνει ἀταξίες. **Αὐτό ἀπαγορεύεται ἀπολύτως.** Τό καθῆκον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων εἶναι νά ἐπιβλέπουν τά παιδιά, νά κατευθύνουν τόν κόσμον μέ εὐγένεια πρὸς τίς θέσεις τους, νά προλαμβάνουν κάθε ἀταξία καί νά ἐπιλαμβάνονται τῆς ἀντιμετωπίσεως κάθε ζητήματος, πού δημιουργεῖται ἐντός τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ κατά τήν διάρκεια, πού τελοῦνται οἱ Ἱερές Ἀκολουθίες. Μέ καλό τρόπο, χωρίς φωνές καί μαλώματα, χωρίς θυμούς νά προσφέρουν τίς καλές ὑπηρεσίες τους στήν εὐταξία τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ.

8. Ἡ ἐξασφάλισις περισσοτέρων καθισμάτων γιά τίς ἡμέρες αὐτές εἶναι εὐλογος. Ἡ ὀρθοστασία εἶναι γιά τούς ἡλικιωμένους σκληρή δοκιμασία.

9. Ὅ,τι θέλετε νά πεῖτε στοὺς Ἱεροψάλτες, στοὺς Ἐπιτρόπους καί στοὺς Νεωκόρους φροντίσατε νά τό πεῖτε πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν. Κάνετε ἐγκαιρῶς τίς συνεννοήσεις σας, ὥστε νά ἀποφεύγονται ἄσκοπες κινήσεις, φωνασκίες καί παρατηρήσεις κατά τήν διάρκεια τῆς Ἀκολουθίας.

10. Γιὰ τήν διευκόλυνσι τῶν πιστῶν ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις ἐκδίδει *Πρόγραμμα τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν*. Τοῦτο θὰ διανεμηθεῖ ἀπό τό παγκάρι. Αὐτονόητο βέβαια εἶναι, ὅτι πρέπει νά τηρεῖται μέ ἀκρίβεια ἡ ἀναγραφομένη ὥρα ἐνάρξεως καί λήξεως τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν.

11. Συνημμένως ἀποστέλλουμε καί σέ παράρτημα τήν τάξι τῶν Ἀρχιερατικῶν χοροστασιῶν στίς τελούμενες ἱερές Ἀκολουθίες αὐτῆς τῆς ἐβδομάδος, γιὰ νά λάβετε γνῶσι καί νά ἐνημερώσετε καί τοὺς ἱεροψάλτες.

Β'. ΕΙΔΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

1. Ἀκολουθίες Νυμφίου

α'. Στό «Ἐπακοῦσαι σου Κύριος...» πού ἀπαγγέλλεται ἀπό τόν ἀναγνώστη **ἀργῶς καί ἐμμελῶς** -δηλαδή ὅπως ὁ Ἀπόστολος- ὁ ἱερεὺς μέ **μῶδ ἡ μαῦρο ἐπιτραχήλιον καί φαιλόνιον** θυμιᾷ μέ τό «κατζίον» τήν Ἀγία Τράπεζα, τίς εἰκόνες τοῦ Τέμπλου καί τόν λαό. Προπορεύονται αὐτοῦ δύο παιδιὰ μέ λαμπάδες, πού πρέπει νά γνωρίζουν καλά τήν διαδρομή πού θά ἀκολουθήσουν μέσα στό Ναό, ὥστε νά μή δημιουργεῖται σύγχυσις. Ὁ Ἱερεὺς πρέπει νά τά διδάξει πῶς καί ποῦ θά σταθοῦν.

Τό θυμιάτισμα μέ τό «κατζίον» θέλει τέχνη. Γιὰ νά τό ἐπιτύχετε, πρέπει νά ἐξασκηθεῖτε. Ὁ Ἱερεὺς κινεῖ ρυθμικῶς καί ἡρέμως τό «κατζίον» ποιῶν τό σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ὥστε νά ἀκούεται ὁ ἦχος τῶν κωδωνίσκων χωρίς νά ἐνοχλεῖ.

β'. Τό ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων γίνεται **ἡ λιτάνευσις τῆς ἱερᾶς εἰκόνος τοῦ Νυμφίου**, ὡς ἑξῆς: Στήν εἰκόνα τοποθετοῦνται ἐγκαίρως πρὸ τῆς ἱερᾶς Ἀκολουθίας 3 κεριά. Αὐτά ἀνάβονται πρὸ τῆς λιτανείας. Μόλις ὁ Ἱεροψάλτης ἀρχίσει νά ψάλει τό «*Ἰδού, ὁ Νυμφίος ἔρχεται...*» ὁ Ἱερεὺς, μετά φαιλονίου, ἀφοῦ προηγουμένως θυμιάσει τήν ἱερὰ Εἰκόνα εὐρισκομένη ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης, τήν ἀναλαμβάνει στά χέρια του, τήν ἐπιδεικνύει πρὸς τόν λαό, καί προπορευομένων λαμπαδούχων, ἑξαπτερύγων καί τοῦ θυμιατοῦ, ἀρχίζει νά τήν λιτανεύει κινούμενος ἀπὸ τό κέντρο τῆς Ἀγίας Τραπέζης, πρὸς τὰ δεξιὰ καί γύρω ἀπὸ αὐτή, κατευθύνεται πρὸς τήν βορεινή θύρα καί ἐξερχόμενος διασχίζει λιτανευτικῶς καί ἀργῶς ὅλο τόν ἱερό Ναό τό δεξιό καί ἀριστερό κλίτος. Πρὸς διευκόλυνσι τῆς πορείας τῆς λιτανείας πρέπει νά διδάξετε εἴτε τά παιδιὰ εἴτε ἕναν Ἐκκλησιαστικό Ἐπίτροπο, ὁ ὅποιος πρέπει νά προπορεύεται. Ἄν στόν

ιερό Ναό ὑπηρετοῦν περισσότεροι Ἐφημέριοι καί εἶναι παρόντες στήν Ἀκολουθία, αὐτοί ἀκολουθοῦν τήν λιτανεία φοροῦντες τά ἄμφια, ἀσκεπεῖς, κρατοῦντες ἀναμμένο κερί. Ὁ Ἱερεὺς μέ τήν εἰκόνα περιέρχεται τόν Ναό καί ὅταν φθάσει στόν Σολέα τήν ἀποθέτει ἐπὶ τοῦ δισκελίου πού ἔχει ἐν τῷ μεταξύ τοποθετηθεῖ ἐκεῖ. Τήν θυμιᾷ. Τήν προσκυνεῖ, ἀφοῦ κάνει 3 μετάνοιες, καί ἀποχωρεῖ στό Ἅγιο Βῆμα.

Τό προσκύνημα τῆς εἰκόνας τοῦ Νυμφίου ἀπό τούς πιστούς θά γίνει μετά τό τέλος τῆς ἱερᾶς Ἀκολουθίας. Ἐντεταλμένοι ἄνδρες θά πρέπει νά φυλάσσουν τίς εἰσόδους τοῦ Σολέα ἐμποδίζοντας τούς πιστούς νά δημιουργήσουν ἀταξία καί ἀκαταστασία.

Μετά τήν Ἀκολουθία, τό βράδυ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων, τό προσκυνητάρι μέ τήν εἰκόνα τοῦ Νυμφίου πρέπει νά τοποθετηθεῖ στήν οἰκεία θέσι στήν εἴσοδο τοῦ κυρίως Ναοῦ, ὥστε νά προσκυνοῦν οἱ πιστοί χωρίς νά ἐνοχλοῦν. Στούς ἱερούς Ναούς πού θά χοροστατήσουμε σέ Ἀκολουθία Νυμφίου, τό προσκυνητάρι μέ τήν εἰκόνα πρέπει νά εὑρίσκεται στόν Σολέα γιά νά προσκυνήσουμε στό «Αἰνεῖτε...»

γ'. Τό ἱερό Εὐαγγέλιο τῶν Ἀκολουθιῶν τῶν Ὁρθρων διαβάζεται ἀπό τήν Ὡραία Πύλη εὐκρινῶς καί μέ ἔννοια. Ἀπαγορεύουμε τήν ψαλτή ἀπόδοσι τοῦ Εὐαγγελίου, διαρκούσης τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος. Μόνον τό 12ο Εὐαγγέλιο τῆς Μεγάλης Πέμπτης ψάλλεται, καθώς καί τό τέλος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Ἀποκαθηλώσεως, γιά νά δοθεῖ ἀρκετός χρόνος στήν Ἀποκαθήλωσι. Ψάλλεται ἐπίσης τό Εὐαγγέλιο τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ὁ Ἱερεὺς ἀναγινώσκων μέ κατάνυξι τό ἱερό Εὐαγγέλιο φέρει ἐπιτραχήλιο καί φαιλόνιο. Ὅπου ὑπηρετεῖ Διάκονος, αὐτός κατὰ μέν τίς Ἀκολουθίες τοῦ Νυμφίου ἵσταται δεξιὰ τοῦ Ἱερέως ἀπαγγέλλοντος τό ἱερό Εὐαγγέλιο, κατὰ δέ τίς Προηγιασμένες ἀπαγγέλλει αὐτός τό ἱερό Εὐαγγέλιο ἀπό τόν Ἀμβωνα.

δ'. Στήν Θ' ὥδή τοῦ Κανόνος ὁ Ἱερεὺς ἢ ὁ Διάκονος, ὅπου ὑπάρχει, θυμιάζει κανονικά μέ τό σύνηθες θυμιατό.

ε'. Στό «Αἰνεῖτε...» τῶν Αἰνῶν, ὅπου χοροστατεῖ Ἀρχιερεὺς, κατέρχεται ἀπό τόν Θρόνο καί προσκυνεῖ τήν εἰκόνα τοῦ Νυμφίου εὐρισκομένη στόν Σολέα. Πρὸς τοῦτο ἐγκαίρως, καί ἐνῶ ψάλλεται τό «Πᾶσα πνοή...», ἐξέρχεται ἀπό τό Ἅγιο Βῆμα ὁ Ἀρχιδιάκονος μέ τρικέρι καί ὁ 6' διάκονος μέ δικέρι καί ἵστανται δεξιὰ καί ἀριστερά τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου. Τό αὐτό πράττουν καί ὅλοι οἱ συμμετέχοντες στήν ἱερὰ Ἀκολουθία Πρεσβύτεροι ποιήσαντες σχῆμα. Μόλις ὁ δεξιός Ἱεροψάλτης τελειώσει τό «Πᾶσα πνοή ...» ἀρχίζει ὁ ἀριστερός

τό «*Αἰνεῖτε...*» σέ ἀργό μέλος Ἰακώβου τοῦ Πρωτοψάλτου. Τότε ὁ Ἀρχιερεὺς κατέρχεται ἀργά ἀπὸ τὸν θρόνο καὶ προπορευομένων τῶν Διακόνων κατευθύνεται πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Νυμφίου καὶ προσκυνεῖ αὐτὴν κάνοντας τρεῖς μετάνοιες. Τελειώνων τὴν προσκύνησι, λαμβάνει τὸ τρικέρι καὶ ἀρχίζει νὰ εὐλογεῖ τὸν λαό, τοῦ δεξιοῦ Ἱεροψάλτου ψάλλοντος ἡπίως τό «*Εἰς πολλά ἔτη*». Καὶ ἐπιστρέφει στὸν θρόνο σχεδὸν ταυτοχρόνως μέ τό τέλος τοῦ «*Αἰνεῖτε...*». Τότε οἱ Ἱερεῖς ποιήσαντες σχῆμα, μεταβαίνουν πρὸ τῆς Εἰκόνης, κάνουν 3 μετάνοιες, προσκυνοῦν ἀνά δύο αὐτῶν, κάνουν ἄλλες 3 μετάνοιες καὶ ἐρχόμενοι πρὸ τοῦ θρόνου ποιοῦν σχῆμα καὶ ἀπέρχονται στό Ἅγιον Βῆμα.

στ'. Τά τροπάρια τῶν Αἵνων, τέσσερα τὸν ἀριθμό, ψάλλονται, ὡς ὁρίζει τό *Τυπικό* ὅλα χωρὶς περικοπές. Ὅπου πρέπει νὰ λεχθοῦν δύο φορές, νὰ λεχθοῦν.

ζ'. Τό κήρυγμα γίνεται συνήθως μετὰ τά «*Πληρωτικά*» καὶ πρὸ τῶν Ἀποστίχων. Εὐνόητον, ὅτι τό κήρυγμα τῶν ἡμερῶν αὐτῶν δέον, νὰ εἶναι ὀλιγόλεπτο, σέ τόνο ἥπιο, χωρὶς ρητορισμούς καὶ ἔντονες φωνές, ἐποικοδομητικό, ἐπίκαιρο καὶ κατανυκτικό. Χρειάζεται ἔμπνευσι, δίωμα, θεολογία, προσευχὴ καὶ προετοιμασία

2. Προηγιασμένες

Τό πρωῒ τῆς Μ. Δευτέρας, Μ. Τρίτης καὶ Μ. Τετάρτης τελοῦνται Προηγιασμένες. Κατ' αὐτές καλὸ εἶναι νὰ προτρέψετε δι' ἀνακοινώσεων νὰ κοινωνήσουν τά μικρὰ παιδιὰ καὶ οἱ ἀσθενεῖς. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ γίνῃ σχετικὴ ἐνημέρωσι τῶν πιστῶν ἐγκαίρως.

3. Μεγάλη Τετάρτη

α'. Τό Ἅγιο Εὐχέλαιο τελεῖται κανονικά τό ἀπόγευμα τῆς Μεγάλης Τετάρτης τὴν ὠρισμένη ὥρα, ἀπὸ ἓνα ἢ περισσότερους ἱερεῖς ἂν ὑπάρχουν. Οἱ εὐχές, πού διαβάζονται μετὰ τό Εὐαγγέλιο νὰ ἀναγνωσθοῦν μυστικῶς.

β'. Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Νυμφίου τό βράδυ τῆς Μ. Τετάρτης θὰ γίνῃ κανονικά. Στό «*Ὅτε οἱ ἑνδοξοὶ Μαθηταί...*» λιτανεύεται ἡ εἰκόνα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἀπαράλλaktως, ὅπως ἡ εἰκόνα τοῦ Νυμφίου τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων ἑσπέρας.

4. Μεγάλη Πέμπτη

α'. Τό πρωῒ τῆς Μ. Πέμπτης τελεῖται ἡ θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μέ ἄμφια λαμπρά, ὄχι πένθιμα. Κατὰ προτίμησι δέ κόκκινα. Τελοῦνται δύο θεῖες Λειτουργίες, κατὰ τό καθορισμένο πρόγραμμα.

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ, καθὼς καὶ τό Μεγάλον Σάββατο πρωῒ, παρατηρεῖται μεγάλη ἀταξία. Ἔρχονται νὰ κοινωνήσουν ἄνθρωποι χωρὶς ἐπίγνωσι, χωρὶς προ-

ετοιμασία, χωρίς εὐλάβεια. Κοινωνοῦν καί φεύγουν. Εἶναι λυπηρό. Πότε ἄραγε θά διδαχθεῖ σωστά ὁ λαός μας γιά νά βρεῖ τήν οὐσία τῆς εὐσέβειας καί ὄχι τούς τύπους; Κάποτε ὥστόσο θά ἔπρεπε νά ἐντείνουμε καί ἐμεῖς τήν προσοχή μας, ὥστε νά κατηγήσουμε σωστά τόν λαό μας νά βρεῖ αὐτή τήν οὐσία. Ἄν τό εἶχαμε κάνει πρό πολλοῦ, τό κακό θά εἶχε μετριασθεῖ. Γι' αὐτο πρέπει νά ἐργασθοῦμε μεθοδικῶς καί ἐπισταμένως.

β'. Ἡ Θεία Λειτουργία τελεῖται συνημμένα μέ τόν Ἑσπερινό. Ἡ εἴσοδος γίνεται μέ τό ἱερό Εὐαγγέλιο.

γ'. Τό ἐκτενές Εὐαγγέλιο διαδάζεται.

δ'. Ὅσοι τῶν ἱερέων θά ἐτοιμάσουν Ἅγιο Ἄρτο γιά νά κρατηθεῖ στό Ἄρτοφόριο πρέπει νά προσέξουν, ὥστε νά ὁλοκληρωθεῖ τό ἔργο τους μέ εὐλάβεια.

ε'. **Στήν Ἀκολουθία τῶν Ἀχράντων Παθῶν** τά Ἀντίφωνα ψάλλονται σέ γοργό ρυθμό, εἰρμολογικό. Τά Εὐαγγέλια διαδάζονται ὅλα ἀπό τήν Ὡραία Πύλη, πλὴν τοῦ τελευταίου πού ψάλλεται. Μετά ἀπό κάθε Εὐαγγέλιο ὁ Ἱεροψάλτης λέγει: *«Δόξα τῇ μακροθυμίᾳ Σου Κύριε, δόξα σοι»*. Μόνο μετά τό 12ο λέγει: *«Δόξα Σοι Κύριε, δόξα Σοι»*.

στ'. Ἡ ἔξοδος τοῦ Ἑσταυρωμένου γίνεται ὡς ἑξῆς:

Μετά τό Ε' Εὐαγγέλιο ὁ ἱερεὺς μέ ἐπιτραχήλι καί φαιλόνιο ἀνάβει 3 κεριά ἐπάνω στό Σταυρό, πού ἔχει μετακινηθεῖ προηγουμένως ἀπό τή μόνιμη θέση του, ἔχει ξεσκονισθεῖ καλά καί ἔχει τοποθετηθεῖ ὀρθίος στόν τοῖχο. Ὁ ἱερεὺς λαμβάνει ὕστερα τόν Σταυρό καί τόν τοποθετεῖ ἔμπροσθεν τῆς Ἀγίας Τράπεζης μέ μέτωπο πρὸς τόν λαό. Καθὼς οἱ Ἱεροψάλτες ψάλλουν τά τροπάρια τοῦ οἰκείου Ἀντιφώνου, ὁ ἱερεὺς θυμῶ τόν Σταυρό, πού στηρίζεται στήν Ἀγία Τράπεζα ἢ ὑποδαστάζεται ἀπό κάποιο πρόσωπο. Μετά τό θυμίαμα κάνει 3 μετάνοιες καί προσκυνεῖ τόν Ἑσταυρωμένο. Ὅταν οἱ Ἱεροψάλτες τελειώσουν καί τό τελευταῖο τροπάριο τοῦ Ἀντιφώνου καί ἐπικρατεῖ ἀπόλυτη σιγή, ὁ ἱερεὺς ἀφήνει ὀλίγα δευτερόλεπτα σιωπῆς νά περάσουν καί ἀρχίζει σιγά-σιγά νά ἀπαγγέλλει τόν α' στίχον τοῦ τροπαρίου *«Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ...»* τρεῖς φορές κρατώντας χρονική ἀπόστασι τῆς μιᾶς πρὸς τήν ἄλλη. Καλό εἶναι νά συγχρονισθεῖ τήν ὥρα αὐτή καί ὁ κωδωνοκρούστης, ὥστε νά κτυπᾷ τήν καμπάνα πένθιμα στή διάρκεια τῶν διακοπῶν τῆς φωνῆς τοῦ Ἱερέως. Λέγοντας ὁ ἱερεὺς γιά τρίτη φορά τό *«Σήμερον κρεμᾶται ...»* σηκώνει τόν Σταυρό, στρέφεται πρὸς τόν λαό καί τόν ἐπιδεικνύει καί ἀρχίζει τήν λιτάνευσί του, πηγαίνοντας δεξιά καί γύρω-γύρω ἀπό τήν Ἀγία Τράπεζα πρὸς τήν βορεινή θύρα τοῦ Ἀγίου Βήματος. Ἀπαγγέλλει ἀργά-ἀργά καί μέ διακοπές, ὑπολο-

γίζοντας νά ολοκληρώσει τήν ἀπαγγελία, ὅταν θά ἔχει διασχίσει ὅλο τόν Ναό καί θά ἔχει φθάσει στόν Σολέα. Προηγούμενοι τοῦ Ἱερέως λαμπαδοῦχοι, τά ἑξαπτέρυγα καί τό θυμιατό. Ὄταν φθάσουν στόν Σολέα, τοποθετεῖ τόν Σταυρό στήν ἐτοιμασμένη θέσι καί καθώς οἱ Ἱεροψάλτες ἐπαναλαμβάνουν ψαλτά τό «*Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ...*» θυμιᾷ. Στό «*Προσκυνοῦμέν Σου τά Πάθη Χριστέ*» ὁ Ἱερεὺς κάνει σεμνοπρεπῶς 3 μετάνοιες καί προσκυνεῖ τόν Ἑσταυρωμένο καί ἀποχωρεῖ μέσα στό Ἅγιον Βῆμα.

ζ'. Ἡ προσκύνησις τοῦ Ἑσταυρωμένου πρέπει νά γίνει μετά τό τέλος τῆς Ἀκολουθίας. Πρὸς τοῦτο θά ἐπαναληφθεῖ καί ἐδῶ ὅ,τι ἐλέχθη γιά τήν προσκύνησι τῆς εἰκόνης τοῦ Νυμφίου. Δηλαδή ἐντεταλμένοι ἄνδρες θά κρατοῦν τίς θύρες τοῦ Σολέα καί δέν θά ἐπιτρέπουν τήν εἴσοδο σ' αὐτόν γιά προσκύνησι. Ἔτσι θά ὑπάρξει τάξις καί ἡσυχία.

η'. Τό στόλισμα τοῦ Ἐπιταφίου δέον νά γίνει ἀπό εὐσεβεῖς κυρίες καί δεσποινίδες. Σέ μερικές ἐνορίες αὐτό γίνεται δι' ὅλης τῆς νυκτός τῆς Μεγάλης Πέμπτης πρὸς Μεγάλη Παρασκευή.

5. Μεγάλη Παρασκευή

α'. Ἡ Ἀκολουθία τῶν Μεγάλων καί Βασιλικῶν Ὡρῶν ἀρχίζει στίς 8.00 π. μ. Κάθε Ὡρα διαρκεῖ 0.30'. Τέλος Μ. Ὡρῶν: 10.00 π. μ. Ταυτόχρονα ἔναρξις Ἑσπερινοῦ Ἀποκαθηλώσεως. Τέλος 12 μ. Κατά τόν Μέγα Ἑσπερινό ἡ Ἀγία Τράπεζα καί οἱ Ἱερεῖς φοροῦν ἄμφια λαμπρά, ὅχι πένθιμα. Ἡ Ἐκκλησία δέν πενθεῖ πλέον. Ὁ Κύριος, μετά τό «*Τετέλεσται*», εἶναι πλέον Νικητής. Εἶναι ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης.

β'. Τήν Μεγάλη Παρασκευή εἴθισται ἡ ὁμιλία κατά τήν Ἀποκαθήλωσι νά ἐκφωνεῖται εὐθύς μετά τά ἀναγνώσματα τοῦ Ἑσπερινοῦ καί πρὸ τοῦ Ἀποστόλου. Πρόκειται γιά ὁμιλία, ἡ ὁποία ἐνέχει μὲν ἀρκετό συναισθηματικό στοιχεῖο, ὅμως προσφέρει καί στερεά τροφή στοὺς ἀκούοντες. Τό κήρυγμα λοιπὸν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἀπαιτεῖ λυρισμό, συγκεκριμένες θέσεις, καί μικρὴ διάρκεια. Φροντίσατε ὅσοι προτίθεσθε νά ὁμιλήσετε, νά προετοιμασθεῖτε καλά.

γ'. Ὁ δίσκος στήν Ἀκολουθία τῆς Ἀποκαθηλώσεως περιάγεται μετά τό δοξαστικό τῶν ἀποστίχων «*Σέ Τόν ἀναβαλλόμενον τό φῶς ὥσπερ ἱμάτιον...*». Ὁ Ἱερεὺς πρὸ τοῦ «*νῦν ἀπολύεις...*» κάνει σχετική ἀνακοίνωσι, ὥστε οἱ συνεργάτες του κατά τήν ἀπαγγελία τοῦ Τρισαγίου καί τήν ψαλμωδία τῶν Ἀπολυτικίων νά ολοκληρώσουν τό ἔργο τους.

δ'. Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου τελεῖται στοὺς Ναούς μέ τά φῶτα ὅλα ἀναμμένα καί ἄμφια λαμπρά. Ὁ Ἱερεὺς καί ὁ Διάκονος ἐνδύονται στόν Κανόνα ἅπασα τήν ἱερατικὴ στολή. Στήν ἀρχή κάθε στάσεως, ὁ Ἀρχιερεὺς ἢ ὁ

ιερεύς θυμιᾷ τόν Ἐπιτάφιο καί τόν λαό, ἐπὶ δέ τό «*Ἐρραναν τόν Τάφον*» ραντίζει τόν Ἐπιτάφιο καί ὅλο τόν λαό περιερχόμενος τόν ἱερό Ναό.

ε'. Μετά τήν περιφορά τοῦ Ἐπιταφίου καί τήν ἐναπόθεσι τοῦ Σώματος ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης, τοποθετεῖται στό Κουδούκλιο τό ἱερό Εὐαγγέλιο, ὥστε αὐτό νά προσκυνεῖ ὁ λαός πού συνεχίζει νά προσέρχεται γιά προσκύνησι τοῦ Ἐπιταφίου.

6. Μέγα Σάββατο

α'. Κατ' αὐτό τελοῦνται δύο θεῖες Λειτουργίες πρὸς ἐξυπηρέτησι τῶν πιστῶν, ὅπως καί τήν Μεγάλη Πέμπτη κατὰ τό ἰσχύον Πρόγραμμα.

β'. Κατά τό «*Ἀνάστα ὁ Θεός*» κρούονται χαρμόσυνα οἱ κώδωνες καί σκορπίζονται κατὰ τήν τάξι τά βαῖα.

7. Τελετή, Ὁρθρος καί θεία Λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως

α'. Κροῦσις κωδῶνων στίς 11 μ.μ. Ἐναρξίς Ἀκολουθίας Μεσονυκτικοῦ μέ τά φῶτα σθησμένα. Στίς 11.30' μ. μ. ἀρχίζουν οἱ ψάλτες νά ψάλλουν μέσα στό Ἱερό τό «*Ἰδού σκοτία καί πρωῒ...*». Στίς 11.40 μ.μ. ὁ Ἱερεύς ψάλλει τό «*Δεῦτε λάβετε φῶς...*» πού ἐπαναλαμβάνουν καί οἱ χοροὶ τῶν ψαλτῶν. Ὁ ἱερεύς ἀπό τῆς Ὡραίας Πύλης προσφέρει τήν λαμπάδα του στούς πιστοὺς γιά νά ἀνάψουν τίς δικές τους. Τό Ἅγιο Φῶς ὁ ἱερεύς τό λαμβάνει ἀπό τήν ἀκοίμητη κανδήλα πού καίει πίσω ἀπό τήν Ἀγία Τράπεζα. Στά 20 λεπτά πού μεσολαβοῦν μέχρι τῆς 12ης μεσονυκτίου, ὁ Ἱερεύς ἐπὶ κεφαλῆς πομπῆς κατευθύνεται πρὸς τήν ἐξέδρα, πού εἶναι στημένη στό προαύλιο τοῦ Ναοῦ. Προπορεύονται λαμπαδοῦχοι, ἐξαπτέρυγα, τό λάβαρο τῆς Ἀναστάσεως, ἡ εἰκόνα Τῆς κ.λπ. **Ἐπὶ τῆς ἐξέδρας διαβάζεται τό Εὐαγγέλιο καί τό Ἀναστάσιμο μήνυμά μας καί στίς 12 ἀκριβῶς ὁ Ἱερεύς ἀπαγγέλλει τό «Δόξα τῇ ἁγίᾳ καί ὁμοουσίῳ...» καί ψάλλει τό «Χριστός Ἀνέστη...».**

β'. Ὁ δίσκος περιάγεται ἀπό τοὺς συνεργάτες τῆς ἐνορίας ἐγκαίρως, εὐθύς ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς ἱερατικῆς πομπῆς πρὸς τήν ἐξέδρα.

γ'. Ἀπό τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ νά ὑποδείξετε στοὺς πιστοὺς νά παραμείνουν στήν ἀναστάσιμη θεία Λειτουργία.

Συνεννοηθῆτε μέ τοὺς Ἱεροψάλτες σας γιά τήν τήρησι τοῦ κάτωθι :

12 Μεσονυκτίου: Ἀκολουθία Ἀναστάσεως

12-12.45' πρωῒνῃ: Ὁ Ὁρθρος. Ὁ Κανὼν ἀρχίζει νά ψάλλεται ἤδη ἀπό τήν ἐξέδρα καί καθὼς ἡ πομπή ἐπιστρέφει στόν Ναό. Τοὺς εἰρμούς δέν ἐπαναλαμβάνουμε.

12.45 - 2.00 πρωῒνῃ: Ἡ Θεία Λειτουργία.

δ'. Τὸν Κατηχητικὸ Λόγο τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου
θὰ ἀναγνώσεται στοὺς Αἵνους

8. Ἡ Ἀγάπη

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα στίς 10.00 π. μ. θὰ τελεσθεῖ στὸν Μητροπολιτικὸ ἱερό Ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου Καισαριανῆς ὁ Ἑσπερινὸς τῆς Ἀγάπης. Θὰ συμμετάσχετε ὅλοι, Πρεσβύτεροι καὶ Διάκονοι. Πρὸς τοῦτο θὰ ἀφίχθεῖτε μέχρι τῆς 9.30 π.μ. στὸν Μητροπολιτικὸ Ἱερό Ναὸ γιὰ νὰ ἐνδυθεῖτε.

Στοὺς ἐνοριακοὺς Ναοὺς ὁ Ἑσπερινὸς τῆς Ἀγάπης θὰ γίνῃ τό ἀπόγευμα τὴν ὠρισμένη ὥρα.

9. Τὸ Πασχαλινὸ Μήνυμά μας

Συνημμένως ἀποστέλλουμε καὶ τό Μήνυμα τοῦ Πάσχα γιὰ νὰ τό ἀναγνώσετε στὴν τελετὴ τῆς ἀναστάσεως ἀπὸ τὴν ἐξέδρα.

Ἀγαπητοί μου Ἀδελφοί

Σᾶς εὐχομαι καλὴ δύναμι καὶ ὁ Κύριος νὰ μᾶς στηρίζει στὴν πίστι, στό καθῆκον καὶ στὴν ἀποστολὴ μας.

Στίς οἰκογένειές σας χαρίζω τὴν ἀγάπη μου καὶ τίς εὐχές μου.

Καλὴ Ἀνάσταση καὶ Χρόνια Πολλά.

Μετά πατρικῶν εὐχῶν καὶ ἀγάπης.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

Ὁ Καίσαριανης, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιήλ

† Ὁ Καίσαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιήλ.